

**Návykové
látky
v těhotenství**

**Blanka Vavřínková
Tomáš Binder**

TRITON

TRITON

NÁVYKOVÉ LÁTKY V TĚHOTENSTVÍ

Blanka Vavřínková
Tomáš Binder

Kniha vznikla za finanční podpory IGA MZ ČR NR 8450-3

Návykové látky v těhotenství

**Blanka Vavřinková
Tomáš Binder**

TRITON

Návykové látky v těhotenství

Blanka Vavřínková

Tomáš Binder

Tato kniha ani žádná její část nesmí být kopírována, rozmnožována, ani jinak šířena bez písemného souhlasu vydavatele.

Autor:

MUDr. Blanka Vavřínková, CSc.

Gynekologicko-porodnická klinika 2. LF UK a FN Motol, U Úvalu 84, Praha

MUDr. Tomáš Binder, CSc.

Gynekologicko-porodnická klinika 2. LF UK a FN Motol, U Úvalu 84, Praha

Recenzovali:

prim. MUDr. Petr Popov, Oddělení léčby závislostí

Oddělení léčby závislostí VFN, Praha

MUDr. PhDr. Pavel Čepický, CSc.

Gynekologicko-porodnická ambulance LEVRET, Praha

© Blanka Vavřínková; Tomáš Binder, 2006

© TRITON, 2006

Cover © Renata Brtnická, 2006

Vydalo Nakladatelství TRITON, Vykáňská 5, 100 00 Praha 10,
www.triton-books.cz

ISBN 80-7254-829-8

Obsah

1 Úvod	11
1.1 Historie drogových závislostí	11
1.2 Definice drogové závislosti	13
1.3 Příčiny vzniku závislostí	14
2 Situace v ČR	20
3 Charakteristika populace drogově závislých těhotných	29
4 Důsledky užívání drog v těhotenství	31
5 Specifika perinatální péče	34
6 Porod	37
7 Jednotlivé skupiny návykových látek, jejich vliv na průběh těhotenství, plod a novorozence	40
7.1 Skupina opioidů	40
7.1.1 Vliv opioidů na průběh těhotenství, plod a novorozence	41
7.2 Stimulační drogy	45
7.2.1 Vliv stimulačních drog na průběh těhotenství, plod a novorozence	48
7.3 Kanabinoidy	51
7.3.1 Vliv kanabinoidů na průběh těhotenství, plod a novorozence	52
7.4 Halucinogeny	53
7.4.1 Vliv halucinogenů na průběh těhotenství, plod a novorozence	54
7.5 Benzodiazepiny	54
7.6 Barbituráty	54
7.7 Skupina těžkých látek	55
7.8 Alkohol	55
7.8.1 Účinky alkoholu na plod	56
7.9 Nikotin	58
7.9.1 Průběh těhotenství a vliv na plod	59
7.10 Kofein	61

8 Léčba závislostí v těhotenství	62
8.1 Metadon	63
8.2 Metadonový program v ČR	64
8.3 Metadon v graviditě	64
8.4 Buprenofin (Subutex)	65
8.5 Další možnosti substituční terapie	67
8.6 Nefarmakologické složky substituční terapie	68
9 Abstinenční syndrom novorozence	69
10 Otravy návykovými látkami u těhotných	74
10.1 Úvod	74
10.2 Akutní pomoc	75
10.2.1 První pomoc v terénu	75
10.3 Odborná pomoc	76
10.3.1 Základní léčebná opatření	76
10.3.2 Základní léčebné postupy	78
10.3.3 Další eliminační techniky	79
10.3.4 Speciální eliminační techniky	80
10.4 Monitorace stavu plodu a management těhotenství	80
10.5 Speciální část	81
10.5.1 Intoxikace alkoholem	81
10.5.2 Amfetamin, metamfetamin, kokain	83
10.5.3 Opioidy	84
10.5.4 LSD	85
10.5.5 Marihuana	86
10.5.6 Antidepresiva	87
10.5.7 Benzodiazepiny	88
11 Kazuistiky	89
11.1 Kazuistika č. 1	89
11.2 Kazuistika č. 2	90
11.3 Kazuistika č. 3	90
11.4 Kazuistika č. 4	91
11.5 Kazuistika č. 5	91
12 Kontaktní centra	93
13 Substituční centra	97

14 Internetové portály	99
15 Legislativa	100
15.1 Trestní zákon (140/1961 Sb.)	100
15.2 Přestupkový zákon (200/1990 Sb.)	101
15.3 Závazný pokyn policejního prezidenta 12/1999 ze dne 9. prosince 1998, kterým se upravuje postup příslušníků Policie České republiky při odhalování protiprávních jednání souvisejících s toxikomaníí	103
16 Další zákonné úpravy	108
17 Seznam literatury	109
18 Seznam zkratek	117

1

Úvod

1.1 HISTORIE DROGOVÝCH ZÁVISLOSTÍ

Závislost na návykových látkách patří mezi chronická onemocnění CNS. Pokrok v poznání neurobiologických mechanismů závislosti může významně přispět k prevenci i léčbě toxikomanií. Stav závislosti bývá u postiženého provázen celou řadou dalších komplikací, které do velké míry určují nebezpečnost dané závislosti i její interakční možnosti. Neurobiologické změny v CNS provázející závislost mohou změnit účinek léků používaných v jiných indikacích, především léků působících na CNS. Proto je u lékařů dostatečná odborná informovanost v problematice drogových závislostí velmi důležitá a vzhledem ke stále se rozšiřujícím tendencím drogových závislostí ve světě i u nás bude užitečnost těchto poznatků stále stoupat na významnosti.

Drogová závislost je nejužívanější označení pro stav uváděný také jako toxikomanie, abúzus ap. Drogou jsou zde míněny návykové látky, které jsou schopny navodit velmi těžce zvladatelnou potřebu opakovaného nutkavého užívání těchto látek. Historie užívání drog je stará jako lidstvo samo. Např. vlastnosti makové šťávy byly doložitelně známy na území starodávné Mezopotámie již v době neolitu (8000–5000 let př. n. l.). Ve starém Egyptě (14. století př. n. l.) se mák pěstoval na větších plochách a byl z něj vyráběn božský lék proti bolesti – opium. Obličejové sošky „bohyně máku a makovic“ ze starověké Kréty (13. století př. n. l.) mají však zvláštní výraz extáze v opiovém opojení a jsou jedním z dokladů toho, že od pradávna byly známy nejen léčebné, ale i opojné vlastnosti opia.

Alkohol (ethylalkohol) má mezi drogami výjimečné postavení, patří mezi nejstarší, nejrozšířenější a nejvíce užívané drogy, jeho zneužívání má velice závažné důsledky. Tradici má od nepaměti. Již mezi prvními doklady o pěstování obilovin byly nalezeny i stopy po výrobě kvašených nápojů.

Jednou z nejstarších kulturních rostlin je i konopí. Pochází pravděpodobně z centrální Asie, odkud se rozšířilo do Afriky a do Číny. Asi před pěti tisíci lety je konopí v Knize léčiv čínského lékaře Sheng-Nunga popisováno jako lék proti zácpě, revmatismu, malárii a dalším potížím. I v indické literatuře (kolem roku 800 př. n. l.) je konopí uváděno jako lék proti mnoha nemocem a současně je popisováno i jeho užití v duchovní sféře, např. při uctívání boha Višnu.

Účinky listů keře koka (*Erythroxylon coca*), obsahujících kokain, znají v Jižní Americe pravděpodobně již 5000 let. Podle starých indiánských legend (14. století) byl „božský list“, který zarmoucené rozveselí, vyčerpané posílí a hladové nasytí, přinesen synem Slunce vyvolenému národu Inků. Jeho užívání jako posilovacího prostředku pro usnadnění pohybu ve vysokých nadmořských výškách se udrželo dodnes. Stejně tak využívali běžci-poslové ve starém Habeši stimulačních účinků keře *kath* (*Catha edulis*), který dodnes roste vysoko v horách východní Afriky a jižní Arábie. Asi dva tisíce let starý je další povzbuzující zvyk – žvýkání „betelu“, rozšířený a udržovaný od Indie po řadu tichomořských ostrovů. Je to kousek ořechu z arekové palmy (*Areca catechu* – obsahuje arecolin) s trochou vápna, vše zabaleno do betelového listu (*Piper betle*).

Důležitou součástí dějin náboženství snad ve všech částech světa byly halucinogenní drogy. Houbový kult indiánů Střední Ameriky je zhruba 4000 let starý a přežívá částečně dodnes (např. „božské maso“ – lysohlávky *Psilocybe mexicana*). Mezi tradiční halucinogeny patří i mexický kaktus *peyotl* (*Lophophora Williamsi* – obsahuje meskalin) nebo amazonská epena – šňupací prášek z kůry stromu *viola* (*Viola calophylloidea*). Námel paličkovice nachové (obsahuje LSD) býval v Evropě v době středověku příčinou poměrně častých i hromadných otrav žitem (epidemie označované jako „svatý oheň“). Zlou pověst měly i tzv. drogy nočních stínů, jako kořen mandragory, bobule rulíku zlomocného, semena blínu nebo durmanu ap.

Drogy byly užívány nejprve jako léčivé, později jako opojné prostředky. Naši dávní předkové přistupovali k opojným vlastnostem drog obvykle s úctou a respektem jako k božským silám. Nicméně teprve s dobou velkých objevů v 19. století, s rozvojem farmaceutického průmyslu a farmaceutického výzkumu dochází k opravdu masovému rozšiřování drog zejména v Evropě a Severní Americe. V 19. století byly izolovány alkaloidy – morfin (1805), kofein (1820), nikotin (1828), atropin (1833), kokain (1859), efedrin (1887). Celá řada těchto látek se začala záhy vyrábět komerčně, např. morfin (Merck od r. 1828), kokain (Merck od r. 1862), heroin (Bayer od r. 1898 – prostředek proti kašli a k uklidnění).